

A black and white close-up portrait of Olof Palme. He is looking upwards and to the left with a thoughtful expression. His right hand is raised to his chin, with his fingers resting against his lips. He is wearing a dark suit jacket, a light-colored shirt, and a patterned tie. A watch is visible on his left wrist, and a ring is on his right hand. The background is a soft, out-of-focus light.

Olof Palme

Med verkligheten
som fiende

Claes Arvidsson

Läsa mer om Olof Palme?
Biografen Med verkligheten
som fiende kan beställas hos
Adlibris eller Bokus.

Sagt om...

Olof Palme – Med verkligheten som fiende

Det är bra för den politiska – inte minst den säkerhetspolitiska – diskussionen att Claes Arvidsson nu utger en förkortad version av sin biografi om Olof Palme, *Olof Palme – Med verkligheten som fiende*, som först utkom 2007. Den förkortade nytgåvan bidrar både till kontextförståelse för dagens politik, och påminner oss om den avgrund som råder mellan då och nu i den politiska diskussionen.

Det är slående att påminnas om Palmes argument om förträffligheten av den svenska "blandekonomin" ("den tredje vägen"), den naturliga statliga styrningen av det privata näringslivet, och vurmandet för allehanda socialistiska diktaturer – argument som i dag vore politiskt omöjliga att framföra.

Å andra sidan är Löfven-regeringens utrikespolitik, med sin starka betoning av nord-syd-frågor, svensk alliansfrihet, nedrustning (kärnvapenförbud), Israel-Palestina-frågan och i viss mån en moraliserande retorik ("feministisk utrikespolitik"), helt uppenbart starkt kopplad till Palmes och hans lärjungars utrikespolitiska program.

Arvidssons biografi ger därmed även kontextförståelse för dagens utrikes- och säkerhetspolitik, en politik som annars kunnat framstå som märklig.

Magnus Petersson

Professor i modern historia

Olof Palme

Med verkligheten
som fiende

Claes Arvidsson

PENNA TILL PAPPER BOKFÖRLAG

Andra reviderade upplagan

Copyright © Claes Arvidsson 2019

Formgivning och layout: cleardesign.se

Omslag: Torbjörn Andersson / XP / TT

Foto av författaren: Kirsten Sjøwall

ISBN 978-82-691820-0-2

PENNA TILL PAPPER BOKFÖRLAG

pennatillpapper.se

Innehåll

Förord	7
Inledning	11
En riktig socialdemokrat	19
Alla dessa affärer	31
Bunkern.....	43
Hövdingen som hantverkare	59
Den politiska ekonomin	75
Revolutionär reformism.....	91
Svensk stormaktspolitik.....	113
Hot mot rikets säkerhet	133
Politik utan gränser.....	153
Noter	167
Litteratur	175

Den moraliska
plikten framför allt
är missnöje i stort.

*Olof Palme citerar
Artur Lundkvist i BLM 1960.*

Förord

Det finns ett klassiskt citat från Olof Palmes avslutningstal på den socialdemokratiska partikongressen 1975. Han talade på temat "vi möts". Det är enkelt och genialt.

Vi ses igen i Folkets hus, i studiecirkeln...Vi ses i futten på byggarbetsplatserna, under rasten kl 9.15. Någonstans mellan mackan och kortleken en stunds politik...Vi ses igen, kamrater, någonstans i skärningspunkten mellan drömmen och slitet, i människors möte till prövande samtal och gemenskap.¹

Statsministern och partiledaren mördades 28 februari 1986 men "mötena" med Palme har inte upphört. Och Palme "lever" fortfarande i svensk politik. För socialdemokraterna är han en ikon och för regeringen Löfven en förebild.² Första maj 2014 talade Stefan Löfven på Norra Bantorget i Stockholm. Han återkallade minnet av Olof Palme:

Vänner, det var den internationella solidariteten som gjorde mig till socialdemokrat. När jag var liten såg jag Vietnamkrigets fasor. I TV och tidningar såg jag ett dödande som inte borde ske, ett lidande som inte borde kunna kännas, ett hat som inte borde få finnas till.

Men jag såg också hur Olof Palme, och inte bara han, utan så många människor i Sverige stod upp mot detta. Lilla Sverige fick en stor röst. För rättvisa. För solidaritet.³

I samband med minnesdagen den 28 februari 2016 fick utrikesminister Margot Wallström en TT-fråga om hur Palme påverkade regeringens politik:

Vi är några som fått jobba direkt med honom och jag tror att vi är mycket präglade av Palme som ledare. Det finns ett politiskt arv som handlar om reformer inom jämställdhet, arbetsmarknad och sociala frågor, men framförallt utrikespolitiken.⁴

Att Palme kommer att vara ledstjärna i säkerhetspolitiken även med Ann Linde i Arvfurstens plats underströks i regeringsförklaringen i september 2019 med dess betoning av "gemensam säkerhet", utelämnande både av Nato som samarbetspartner och den ensidiga svenska solidaritetsdeklarationen.

Utrikesminister Linde är inte heller själv främmande för att – som Löfven och Wallström – knyta an till arvet efter Olof Palme och betona hans politiska relevans

både för svensk inrikespolitik och för hur Sverige bör agera på den globala arenan för främja svenska intressen och en rättvisare värld:

"Samhället är människans verk. Om någonting är fel kan vi ändra på det". Olof Palme. Alltid aktuell. Alltid saknad.⁵

Det politiska arvet efter Palme lockar inte bara på hemmaplan utan också "nyvännstern" i USA och i Storbritannien. I boken *Socialistiska manifestet* av Bhaskar Sukura, som är chefredaktör för den amerikanska tidskriften *Jacobin*, beskrivs det socialdemokratiska Sverige anno 1976 som nära nog idealsamhälle.⁶ På både sidor om Atlanten har tanken på något slags "Meidnerfonder" återuppsått. Stöd finns både hos Jeremy Corbyns och Bernie Sanders anhängare.⁷

Palmes tid har fått aktualitet under de senaste åren i en rad dokumentärer om dåtida ikoner. Nu senast i *Hasse och Tage – En kärlekshistoria* av Jane Magnusson. Dokumentären inleds med ord om att efter Palmes död började folkhemmet "falla i bitar". I SVT:s dramaserie *Vår tid är nu* ges också glimtar av det som jag kallat det långa sjuttioalet.

Palme medverkade till det radikala idéklimat som symboliseras av "68". Han bidrog till etablerande av nya referensramar och gav vänstern access till det politiska etablissemanget. Men till skillnad från sektvännstern var Palme inte dogmatisk. Han var en pragmatisk visionär med en känsla av att, som Harry Schein beskrivit den, vara "ett uttryck för ett historiskt skeende".⁸

Olof Palmes politiska liv är en pjäs i fem akter. I akt I började han som *Erlanders pojke* 1953 och blev snabbt en grå eminens med insyn och inflytande i politiken. Han klev in i SSU-ledningen, blev riksdagsman och utredare. Med utnämningen till konsultativt statsråd 1963 togs nästa steg *på väg mot makten*, akt II. Palme steg i graderna till kommunikationsminister och sedan till utbildningsminister. Samtidigt steg han ut i offentligheten genom sitt engagemang för tredje världen och mot den amerikanska krigsinsatsen i Vietnam. Han stod fram som en ny ledartyp i förhållande till de tunga gumparna: ung och radikal. I samklang med tidens radikala stämningar.

Efter övertagandet av partiledarskapet 1969 följde *reformåren* under akt III. Det handlade om en ambitionshöjning i fråga om den offentliga välfärden, men även om reformer som förändrade Sverige: skatter och bidrag, kvinnor och barn, liksom fackföreningar och företag. Det ägde rum en formlig lagstiftningsexplosion som förändrade den politiska, ekonomiska och sociala strukturen. Samtidigt var Palme närvarande på den internationella arenan. Socialismen tycktes närma sig både i tredje världen och i Sverige.

Den borgerliga valsegern 1976 stoppade rörelsen mot socialismen, men den socialdemokratiska förlusten var historisk också i ett annat avseende. Det "otänkbara" hade inträffat när makten skiftade efter 44 år av socialdemokratiskt styre. Detta politiska trauma formade akt IV, *åren i opposition*. För Palme handlade allt om att ta tillbaka regeringsmakten. Återkomsten till regeringsmakten 1982, akt V,

blev ett *långt farväl* format av ekonomisk kris, säkerhetspolitisk kris, inre oenighet och gräl med oppositionen. Fredspolitikerna engagerade Palme mer än den dåliga ekonomin.

I de stora symbolladdade ideologiska frågorna signalerade Olof Palme radikalitet. Likväl avskaffades inte monarkin, kyrkan förblev gift med staten, och propåer om öppen socialisering avvisades vänligt men bestämt. Samtidigt representerar Palme socialistisk samhällsförändring, revolutionär reformism.

När Assar Lindbeck 1997 gjorde en tillbakablickande analys av den ekonomiska utvecklingen var frågan: Varför misslyckades det svenska experimentet?⁹ Det var först i slutet av 1960-talet och i början av 1970-talet som det blev relevant att tala om en svensk modell, framhöll Lindbeck. Det var då som experimentet inleddes och något specifikt nytt skapades. Det handlade om välfärdssystemet, om arbetsmarknaden, om skatter och offentliga utgifter, om AP-fonder och löntagarfonder – om graden av statlig intervention och facklig makt. Fram till dess hade Sverige varit ett vanligt land som levat i myten om att vara ett särfall. Sedan blev Sverige ett annat land.

Palme faktorn kommer dock kanske allra tydligast till uttryck i fråga om utrikes-, säkerhets- och försvarspolitikerna. Olof Palme bidrog till att öppna Sverige för världen. Han talade om det som människor kunde se på TV. Utrikespolitiken förvandlades från mummel i kammaren till ett huvudnummer i politiken. Sverige skulle vara ett stort land – med vilja att spela en roll i världspolitikerna för tredje världen och freden, för miljön och kvinnorna. I den världsbilden ingick att Sverige var en egen modell, varken kapitalism eller kommunism.

Sedan *Olof Palme – med verkligheten som fiende* utkom 2007 har litteraturen om den socialdemokratiska hövningen och hans tid växt.¹⁰ Detta ändrar inte den bild som jag tecknade då med ambitionen att visa fram Palme som politiker och frilägga den politik som var hans. Så också i denna förkortade version.

Olof Palme besatt den speciella egenskap som kallas för *star quality*. Hans person och liv inbjuder till rykten, tolkningar och omtolkningar. Överklassare och arbetarledare. Vänsterintellektuell och kommunistjägare. Hemlighetsfull om det privata. Känslökyla och empati. Vanlig och främmande. Svensk politiker och internationell statsman. Han var inte entydig, utan spelade olika roller i olika tider och sammanhang. Tidsandan? Han hade varit med att forma den, men han blev också i hög grad formad av den.

Palme red tidsandan och till slut blev hans politik ett offer för den. Men det var en annan tidsanda. En annan verklighet.

Oslo november 2019.

Olof Palme var sin tids dominerande politiker i Sverige. Socialdemokratisk partiledare, svensk statsminister, internationell statsman. Alltid kontroversiell.

Idag har Olof Palme fått förnyad aktualitet. I svensk utrikespolitik, och i den inrikespolitiska diskussionen i länder som Storbritannien. I denna kondenserade utgåva av **Olof Palme – Med verkligheten som fiende** ges inblick i hans politiska stil, idévärld och praxis. Hur var han som politiker? Och hur var politiken?

Claes Arvidsson är
författare och journalist

978-82-691820-0-2

PENNA TILL PAPPER BOKFÖRLAG